

Trygghet genom gestaltning

Västerledstorg, Enköping

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
lantbruksvetenskap

Tim Andreaheim och Erik Hansén

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land
Sveriges lantbruksuniversitet Uppsala
Landskapsarkitektprogrammet 2012

Omslagsbild: Västerledstorg, fotografi taget åt nordväst 2012-03-30. Fotograf: Tim Andreaheim

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

EX0499 Projekt i landskapsarkitektur, 2012, 15 hp på landskapsarkitektprogrammet, Uppsala

Nivå: Grundnivå G2E

© Tim Andreaheim och Erik Hansén

Titel: Trygghet genom gestaltning - Västerledstorg, Enköping

Engelsk titel: Safety Through Design - Västerledstorg, Enköping

Nyckelord: Enköping, Gestaltning, Miljonprogrammet, Stadsbyggnad, Torg, Trygghet

Handledare: Hildegun Nilsson Varhelyi, SLU, Institutionen för stad och land

Examinator: Ulla Myhr, SLU, Institutionen för stad och land

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Att känna sig trygg i sin omgivning är en förutsättning för att trivas och må bra. Trygghet är en känsla som innebär frihet från oro eller hot. I dagens samhälle är otrygghet ett utbrett problem och många människor känner sig otrygga i sitt bostadsområde efter mörkrets inbrott. Otryggheten gör att man väljer omvägar eller stannar inne vilket hotar rörelsefrihet och isolerar människor från varandra. Trygghetskänslan påverkas i hög grad av utformningen av den fysiska miljön vilket gör ämnet relevant för landskapsarkitekter. Med god förståelse för vad som påverkar trygghet kan också goda miljöer skapas. I detta kandidatarbete undersöks trygghetsbegreppet, trygghetsskapande åtgärder och hur de kan tillämpas i gestaltningen av ett offentligt torg som idag upplevs otryggt. Västerledstorg är byggt som en del av miljonprogrammet och är beläget i stadsdelen Västerleden i Enköping. Miljonprogrammet innefattar omkring en fjärdedel av Sveriges bostadsbestånd och i Sverige finns många liknande platser byggda under samma epok. I arbetet leder en inledande bakgrundstudie fram till en checklista med trygghetsaspekter att ha i åtanke vid gestaltning. Listan ligger tillsammans med inventering och analysarbete till grund för ett gestaltungsförslag av Västerledstorg i Enköping. Den inledande studien baseras på litteratur som behandlar trygghetsbegreppet ur olika perspektiv samt samtal med sakkunniga i ämnet. Faktorer som belysning, mänsklig närvaro och skötsel undersöks. Gestaltungsförslaget konkretiserar och tillämpar idéerna från bakgrundsstudien i ett relevant sammanhang. Förslaget visar åtgärder landskapsarkitekter kan använda för att öka upplevd trygghet. Förhoppningen är att arbetet ger kunskap om platser med liknande förhållanden samt konkreta förslag på lösningar.

Abstract

Feeling safe and secure in your surroundings is a precondition for well-being. Safety is a feeling that means freedom from fear and worrying feelings. Insecurity is a widespread problem in today's society and many people feel unsafe in their neighbourhood during night time. Insecurity can make people choose alternate routes or to stay indoors. This threatens the freedom of movement and isolates people from each other. The feeling of safety is highly affected by the design of the physical environment, which makes the subject relevant for landscape architects. With a good understanding of what affects safety, good environments can be created. In this bachelor's thesis we explore the concept of safety, measures to increase it and how it can be applied to a public square that feels unsafe today. The square, Västerledstorg, is built as part of miljonprogrammet (the million program) during the early 1960's and is situated in the town of Enköping. Miljonprogrammet includes approximately a fourth of Swedish housing and there are many similar places in Sweden built during the same era. The thesis presents a background study followed by a checklist with factors concerning safety to take into consideration when designing public places. The checklist, together with site inventory and analysis is the basis for a proposed design of the square. The background study is based on literature regarding safety from different perspectives alongside dialogues with specialists on the subject. Aspects such as lighting, human presence and main-tenance are looked into. The proposed design applies the ideas found in the background study to a relevant context. The design provides examples on measures landscape architects can take to increase the feeling of safety. Our wish is that the thesis will provide knowledge of places with similar circumstances as well as tangible solutions.

Introduktion

Utemiljön utgör det fysiska ramverk i vilket vi lever en stor del av våra liv. Vi rör oss till och från jobb, till affären, vänner och bekanta samt uppehåller oss och roar oss på olika sätt. Trygghet är en grundläggande förutsättning för att människor skall vilja uppehålla sig i stadsrummet (Gehl 2010, s. 91). Utformningen av vår omgivning påverkar den upplevda tryggheten (Boverket 2010, s. 9).

I detta arbete undersöks landskaparkitektens roll i utformningen av offentliga platser med utgångspunkt från den upplevda tryggheten på platsen. Arbetet består av en teoretisk studie av trygghetsbegreppet och ett gestaltningsförslag för ett torg med målet att öka den upplevda tryggheten. Arbetet är intressant för arkitekter och planerare, beställare och inte minst för alla människor som upplever otrygghet i utemiljön.

Bakgrund

I stadsdelen Västerleden i Enköping ligger Västerledstorg. Torget är omgärdat av husväggar och nås genom takförsedda korridorer. Vid ett besök på platsen upplevde vi den som otrygg. En diskussion om trygghetsbegreppet och hur trygghet skapas uppstod och därmed ett intresse för fördjupade studier i ämnet. Därför föll det sig också naturligt att Västerledstorg blev utgångspunkten för vårt arbete.

Otrygghet är ett utbrett problem i samhället. En av sex personer känner sig otrygga i sitt bostadsområde under kvällar och nätter. Antalet kvinnor som upplever otrygghet är dessutom fyra gånger större än antalet män (Irlander och Hvitfeldt 2012 ss. 52-54). Det är oftast rädslan för överfall som orsakar känslan av otrygghet.¹

Syfte

Kandidatarbetet syftar till att presentera ett gestaltningsförslag av Västerledstorg i Enköping med fokus på trygghet. Frågeställningen lyder: Hur kan trygghetsskapande aspekter appliceras på Västerledstorg så att platsen blir tryggare att vistas på?

Avgränsningar

Begreppet trygghet innefattar både upplevd och faktisk trygghet (Hansson 2010 s. 19). Enligt Hansson innefattar upplevd trygghet känslan av att känna sig trygg, oavsett om man faktiskt är det eller ej. Med den faktiska tryggheten menas den egentliga risken att utsättas för brott. Hon påpekar att den upplevda tryggheten inte nödvändigtvis ökar om den faktiska tryggheten gör det.

Arbetet avgränsas till att fokusera på hur den upplevda tryggheten påverkas av den fysiska miljön, därmed fördjupade vi oss inte

i sociala faktorerers påverkan på trygghet som exempelvis kulturella strukturer och genusperspektiv.

I gestaltningsförslaget valde vi att fokusera på gestaltningsåtgärder landskapsarkitekter kan arbeta med för att öka känslan av trygghet. Därför utgick vi från platsens utformning idag och behandlade inte byggnadernas upplåtelseformer, placering eller byggnadsarkitektoniska frågor som struktur och funktion. Valet av plats innebar att arbetet koncentrerades till trygghetsfaktorer som ansågs relevanta för platsen, därför lades ingen tyngd på exempelvis trafiksäkerhet då tyngre trafik inte finns på platsen.

Metod

För att få en teoretisk grund samt en bild av trygghetsbegreppet inför gestaltningsarbetet utfördes en bakgrundsstudie som innefattade litteraturstudier och samtal med sakkunniga. Huvudlitteraturen valdes för att belysa olika utgångspunkter (internationella, svenska och lokala) och yrkesrollers syn på trygghet. Baserat på kunskap som erhöles i bakgrundsstudien valde vi, genom diskussion med varandra, ut faktorer som vi uppfattade som tillämpbara vid omgestaltning av Västerledstorg med trygghetsskapande i fokus. Dessa faktorer sammanfattades i form av en checklista som fungerade som ett underlag för programförslaget.

Grupprocessen

Att utföra arbetet i par har möjliggjort att fler källor kunnat studeras i bakgrundsstudien än vad som hade varit möjligt om arbetet skedd enskilt. Dessutom har det i gestaltningsskedet inneburit en möjlighet till diskussioner och utveckling av varandras idéer. Samarbetet har bestått av gemensamma platsbesök, samtal med utomstående, bearbetning av text, diskussion samt skissande och genomförande av gestaltningsarbetet.

Bakgrundsstudien

Arbetet började med en övergripande litteratursökning i SLUs databas Epsilon med nyckelord som trygghet, trygghetsskapande och gestaltning. Vi fann examensarbeten i ämnet som gav oss nya tankar och idéer liksom användbara källor. Andra referenser har vi kommit i kontakt med tidigare under utbildningen samt genom tips från vår handledare. Vi har också fört samtal med personer som i sin yrkesroll har koppling till Enköping. I nästa stycke följer en kortare introduktion av arbetets huvudkällor.

- » Andreas Pallinder - Biträdande närpolischef i Enköping/Håbo/Heby gav oss genom samtal information om trygghet ur ett brottsperspektiv liksom en lokal förankring till Västerledstorg.
- » Boverkets skrift *Plats för trygghet - inspiration för stadsutveckling* (2010) är en följd av regeringens jämställdhetspolitik och beskriver hur man kan stärka jämställdhet med utgångspunkt från människors upplevda trygghet i utemiljön.
- » George L. Kelling & James Q. Wilson - Amerikanska sociologer som i artikeln *Broken Windows* (1982) berör skadegörelse och hur polisen med sin närvaro kan öka känslan av trygghet.
- » Jan Gehl - Dansk arkitekt och stadsbyggnadsteoretiker som i sina böcker fokuserar på hur mänsklig aktivitet påverkar upplevelsen av staden. I *Cities for People* (2010) delger han sin syn på trygghet.
- » Jane Jacobs - Amerikansk journalist och stadsbyggnadskritiker som i sin stilbildande bok *The Death and Life of Great American Cities* (1961) beskriver den optimala staden genom att skildra livet i Greenwich Village, New York.
- » Anna Gillström - Lanskapsarkitekt LAR/MSA, Studiochef Landskap på Tengbom arkitekter i Uppsala som 2009 arbetade med trygghetsskapande omgestaltning av miljonprogramsområdet Romberga i Enköping.
- » Polismyndigheten i Stockholms län i samarbete med KTH och Arkitekturskolan Chalmers har utarbetat manualen *BoTryggt05* (2005) som syftar till att ge råd för hur utformning av den fysiska miljön kan ske för att öka trygghet och verka brottsförebyggande.

Gestaltningsarbetet

Inventering av platsens struktur, material, läge i staden samt skuggstudie genomfördes med platsbesök och studier av kartor från lantmäteriet och detaljplaner. Besöken genomfördes vid olika tillfällen för att få en bild av hur Västerledstorg upplevs och används, därmed gav det underlag till våra analyser. Torget besöktes sammanlagt åtta gånger under mars och april 2012, under förmiddag, eftermiddag, kväll och natt, två gånger vardera. Varje besök varade en till två timmar och skedde under både vardagar och helgdagar. Under besöken dokumenterades platsen med fotografier och skisser för att kunna illustrera torgets utformning och karaktär i uppsatsen samt för att själva minnas hur platsen såg ut.

För att analysera platsen inspirerades vi av analysmetoder som vi sedan tidigare är bekanta med:

- » Gordon Cullen introducerar i *The Concise Townscape* (1961) en metod kallad Serial Vision som går ut på att genom bildserier beskriva upplevelsen av en plats. Genom dessa bilder kan en analys av platsens förutsättningar göras. Metoden valdes för att få en förståelse för hur man som fotgängare upplever platsen.

¹ Samtal med Andreas Pallinder, Biträdande närpolischef Enköping/Håbo/Heby. Enköping 2012-03-30.

- » Kevin Lynch har i *The Image of the City* (1960) definierat fem strukturelement som beskriver medborgarnas användning av staden. Dessa är: Barriärer, stråk, noder, landmärken och distrikt. Barriärer är gränser, så väl fysiska som mentala. Stråk är ofta gator och vägar som används för att ta sig från punkt A till punkt B. Noder uppstår ofta där stråk korsas och kan utgöra mötesplatser. Landmärken representeras ofta av målpunkter och orienteringsobjekt. Distrikt syftar på en större stadsdel eller område med liknande karaktär. Analysen har valts för att få en bild av platsens beståndsdelar och förutsättningar.

Serial Vision-analysen baserades på en promenad genom torgets huvudsakliga stråk där fotografier togs med ett intervall för att beskriva variationen av visuella intryck.

Strukturanalysen baserad på Lynchs teorier genomfördes under samtliga platsbesök genom att observera människors utnyttjande av platsen, de fysiska förutsättningarna samt våra personliga upplevelser. Genom att på en karta anteckna människors rörelsemönster och användande av platsen under våra besök erhöles en bild av dessa faktorer som utgjorde grund för analysen.

Skuggstudien är baserat på en 3D-modell skapad med hjälp av datorprogrammet Google SketchUp utifrån kartunderlag och uppskattning av byggnadskropparnas höjd. Tidpunkterna sommar-solstånd och vårdagjämning valdes för att få en bred bild över solförhållandets förändring över året.

Utarbetandet av gestaltningsförslaget har skett med analys- och inventeringsarbetet som grund genom gemensamma och individuella skisser. Skissandet har skett för hand på skisspapper samt i datorprogrammen Google SketchUp och Adobe Photoshop i plan, sektion och perspektiv.

Illustrationer har skapats med hjälp av datorprogrammen Adobe Photoshop, Adobe Illustrator och Google SketchUp.

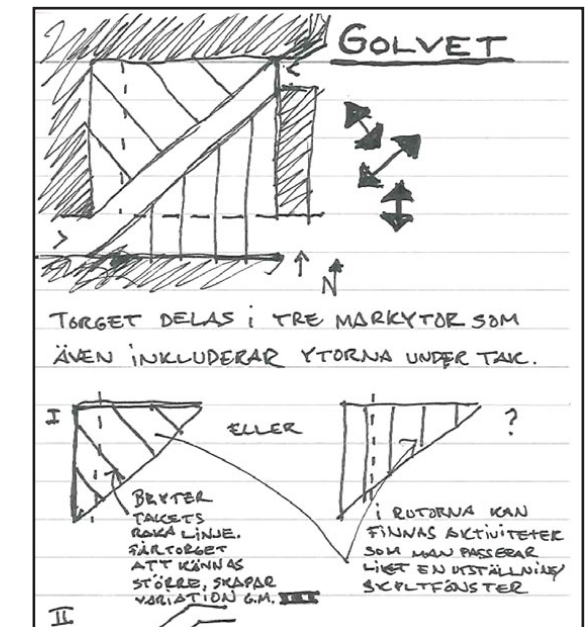
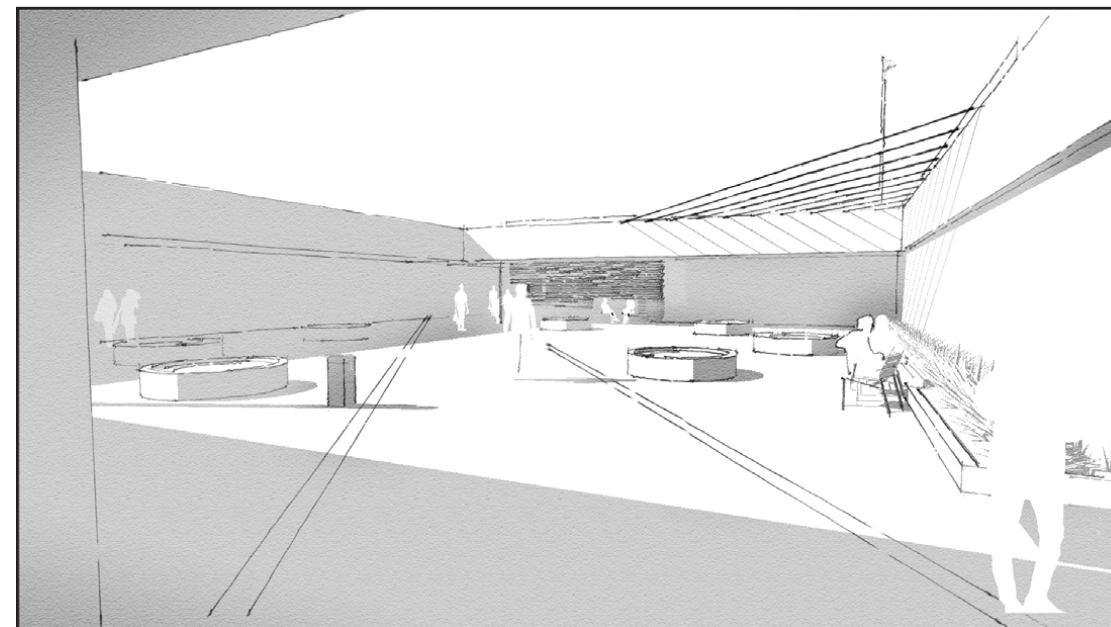
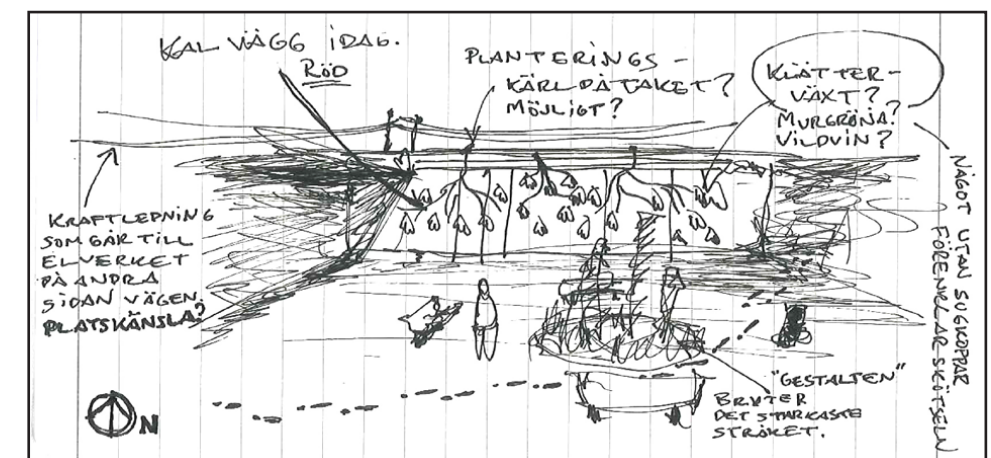

Bild 1 - Tidiga skissarbeten.

Bakgrundsstudie

Nedan presenteras resultatet av litteraturstudier och samtal, där trygghetsaspekter vi funnit i de olika källorna sammanfattas. Fotografierna är tagna på Västerledstorg för att illustrera frågorna med verkliga exempel.

Mänsklig närvaro

Jan Gehl (2010, ss. 98-99) menar att alla ansatser som inbjuder människor att gå, cykla och uppehålla sig i stadsrummet leder till en ökad känsla av trygghet. Han menar att trygghetskänslan kan infinna sig även om inga människor uppehåller sig på en plats så länge spår av mänsklig närvaro förekommer. Om man efter mörkrets inbrott ser tecken på mänsklig aktivitet, exempelvis blomkrukor, utemöbler, parkerade cyklar och kvarglömda leksaker upplevs platsen ändå som trygg.

Bild 2 - Cyklar, utemöbler och blomkrukor är tecken på mänsklig närvaro.

Jane Jacobs (1961, s. 56) skriver att det offentliga rummet, i hennes exempel trottoaren, är platsen där vi träffar människor vi annars aldrig hade träffat och kanske nödvändigtvis inte har för avsikt att lära känna. Personer vi träffar under våra ärenden såsom butiksbiträden eller människor på gatan som man hälsar på, är exempel på informella bekantskaper som kan ligga till grund för en tillit och samhörighet till personer i omgivningen. Denna tillit gör även att man känner sig trygg i stadsrummet.

Även Boverket tar i skriften Plats för trygghet (2010, ss. 18-22) upp denna typ av sociala kontakt. De påpekar vikten av en stad med många olika slags människor och folkgrupper då det i sådana miljöer är lättare att smälta in. Boverket menar även att insatser för ökad tillgänglighet är viktigt då det förstärker känslan av att alla är välkomna att bruka platsen.

Anna Gillström² menar att människors bakgrund spelar stor roll för hur utemiljön upplevs och används. Hur olika människors känslor påverkas, och därmed även känslan av trygghet, kan variera mycket och detta är viktigt att ha i åtanke. Hon berättar att vissa boende vid en bostadsgård i Tensta upplevde det projekterade vattenspelet stressande och som slöseri på en dyrbar resurs. Anledningen kan vara att de ursprungligen kommer från platser där vatten är en bristvara.

För att skapa möten och stimulera ett flöde av folk i stadsrummet behövs, enligt Jacobs (1961, s. 36), verksamheter av olika karaktär. Verksamheterna fungerar som målpunkter, mötesplatser och utgångspunkter för interaktion med omgivningen. För att en plats skall upplevas trygg även under dygnets mörka timmar krävs att målpunkterna i området lockar människor till platsen även då.

Boverket (2010, s. 20) menar vidare att samutnyttjande av lokaler samt att offentliga miljöer har nära till bostäder är viktigt för att uppnå genomströmning av människor. Det är även värt att beakta att mänsklig närvaro kan ge en falsk känsla av trygghet. Enköpings biträdande närpolischef Andreas Pallinder³ påpekar att det statistiskt sett sker flest brott i stadens livliga, centrala delar. Dessa brott sker främst i krogmiljö fredag- och lördagnätter.

Jacobs menar att en trygg miljö skapas genom människors närvaro, så länge platsens ”ägare”, det vill säga de som ofta uppehåller sig i miljön, har uppsikt över den (1961, s. 35). Gehl (2010, s. 101) menar att det går att ge platser ett värde för människorna som använder dem genom att tydliggöra gränser. Välkomstskyltar, portar eller grindar gör att områdets invånare känner att platsen är deras samtidigt som det klargör för gäster att de är på besök. Han skriver också att övergångar mellan det privata och det offentliga rummet inom området bör ske gradvis. Dessa övergångar, exempelvis en veranda mot gården eller en uteplats mot gatan, fungerar som en välkomnande gest mot omgivningen. Motsatsen är öde gator med stånggaller över fönstren. Dessa miljöer lockar inte människor eftersom de inte är tillräckligt intressanta. De verkar enligt Gehl istället avvisande och göder känslan av otrygghet.

Jacobs (1961, ss. 37-55) skriver att det är folkliv som skapar intresse för en plats. Intressanta platser hålls under uppsikt, denna informella sociala kontroll kallar Jacobs ”gatans ögon”. Jacobs menar till exempel att en läskdrickande pojke ute på gatan inte går att likställa med en läskdrickande pojke inne på fritidsgården, då den trygghetsskapande kontakten med omgivningen går förlorad i det senare fallet.

Bild 3 - Gallerförsedda fönster kan ge ett avvisande intryck.

Att se och synas

Enligt Boverket (2010, s. 30) är det viktigt för den upplevda tryggheten att kunna överblicka och orientera sig på en plats. Detta då det ger förståelse för hur och var det går att röra sig. Enligt Polismyndigheten i Stockholms län (2005) kan tydlig planstruktur, överblick mellan olika uterum, logisk namngivning av gator samt infogande av landmärken vara några av de faktorer som påverkar orientering och överblick positivt.

Boverket (2010, s. 30) skriver att gröna element som buskar och träd bör placeras så att de inte skymmer sikten. Illa placerad vegetation kan i likhet med dolda hörn utgöra tänkbara gömställen för en potentiell gärningsman och bör därför undvikas (Polismyndigheten i Stockholms län 2005). Träd som vuxit sig stora kan stammas upp och buskage som försämrar sikten gallras. Det är även viktigt att ha kunskap om vegetationens förändring över tiden, så väl under dygnet och året som i ett längre perspektiv (Boverket 2010, s. 30).

Buskage som dagtid upplevs trivsamma kan skapa otrygghet på kvällar och nätter, särskilt för kvinnor som generellt är mer rädda för överfall än män (Boverket 2010, s. 40). Gillström⁴ menar att en följd av män och kvinnors olika syn på utemiljön är att kvinnor oftare tar omvägar på kvällen för att undvika platser som då upplevs otrygga. Hon menar att när en person befinner sig på en plats som denne upplever trygg utstrålas en viss självsäkerhet. Detta kan i sin tur påverka den faktiska tryggheten och leda till minskad risk att bli utsatt för brott. Hon påpekar att miljonprogramsområden ofta är tydligt trafikseparerade med gång- och cykelvägar åtskilda från bilvägarna. Detta kan öka otryggheten på gång- och cykelvägar, då bilister annars kan bidra med en viss uppsikt över omgivningen.

^{2,4} Samtal med Anna Gillström, Landskapsarkitekt LAR/MSA. Uppsala 2012-04-27.

³ Samtal med Andreas Pallinder, Biträdande närpolischef Enköping/Håbo/Heby. Enköping 2012-03-30.

Bild 4 - Mörka och skyddade hörn kan påverka överblickbarheten negativt.

Enligt Pallinder⁵ är Enköpingspolisen ofta delaktiga vid nybyggnation för att ge sin syn på brottsförebyggande åtgärder och trygghet. Polisens arbete underlättas av öppna ytor med god översikt, framkomlighet till fasader och god belysning. Pallinder är positiv till kameraövervakning då fotobezis underlättar utredningsarbetet. Han menar vidare att undersökningar visar att tryggheten ökar när kameraövervakning förekommer. Han ser gärna kameror på skolgårdar under helger och nätter eftersom skadegörelse då lätt kan undvikas.

Jan Gehl (2010, s. 97) konstaterar att övervakningskameror, låsta grindar och galler framför dörrar och fönster har blivit en allt vanligare syn i städer världen över. Han anser att detta är ett uttryck för den utbredda otryggheten i samhället och en motpol till visionen om det öppna samhället. Denna rädsla för brott kan isolera och utesluta människor från det offentliga rummet.

Pallinder⁶ berättar att Enköpingspolisens trygghetsskapande arbete består i att vara brottsförebyggande genom att synas. Tidigare övervakades Stora torget i Enköping från bil men det är nu rutin att stå utanför bilen iförda skottsäkra västar under helgnätter. På så vis hoppas man finnas tillgängliga om brott skulle uppstå, samtidigt som själva närvaron förhindrar brott. Fotpatrull är mindre vanligt, men när det förekommer uppfattar Pallinder att det får folk att känna sig trygga. Han tror dock att man i småstäder kan vara ovan att se poliser och att deras närvaro därför kan orsaka viss otrygghet.

Med utgångspunkt från polisåtgärder i 1970-talets Newark, New Jersey drar sociologerna Wilson och Kelling i sin artikel Broken Windows (1982) slutsatsen att den upplevda tryggheten ökar när poliser regelbundet patrullerar ett område, trots att brottsfrekvensen är oförändrad, eller till och med ökar. De skriver att poliser på fotpatrull kan bidra till ett visst mått av ordning. Genom att ge polisen befogenhet att ingripa vid beteende som tyder på förfall, exempelvis tiggeri, prostitution och öppet drickande kan dessa tendenser hållas nere.

Underhåll och skötsel

Wilson och Kelling (1982) drar slutsatsen att ett krossat fönster som lämnas trasigt snart leder till fler krossade fönster. De menar att det trasiga fönstret signalerar att ingen visar omsorg för sin egendom och att det därför inte spelar någon roll ifall fler förstörs, vilket oundvikligen sker. Det ”trasiga fönstret” kan vara vilken dåligt skött del av omgivningen som helst.

Boverket (2010, s. 33) tar upp betydelsen av skötsel och underhåll ur ett brottsförebyggande perspektiv. De menar att det är viktigt med en välskött miljö då det skapar positiva värden som i förlängningen minskar skadegörelse och klotter. Pallinder⁷ säger att skadegörelse, främst i form av klotter, är det vanligaste brottet i utemiljön och befarar att mörkertalet är stort då få fall anmäls. Att sopa grus från gator, plocka upp skräp och byta ut döda växter är exempel på åtgärder som tyder på en omsorg gentemot omgivningen (Boverket 2010, s. 33).

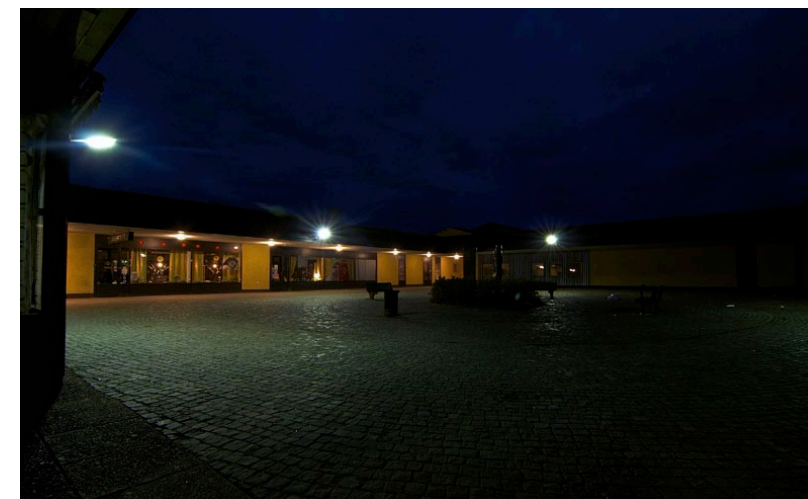
Bild 5 - Om en trasig lykta inte repareras kan det leda till mer skadegörelse på platsen.

Att från början välja material motståndskraftiga mot klotter (Boverket 2010, s. 55) och att välja belysningsarmaturer som kan placeras så att de är svårare att vandalisera kan också motverka vidare skadegörelse (Boverket 2010, s. 80). Gillström⁸ menar att det kan finnas fördelar med att använda material som till synes är mer ömtåliga och trädgårdslika istället för något som ser hållbart och offentligt ut. Detta tillför en mer privat känsla till platsen och kan stävja skadegörelse genom att en eventuell gärningsman inte ser en utmaning i att förstöra något. Hon menar vidare att om något ändå skulle gå sönder är det bättre att i utsatta miljöer använda prefabricerade och/eller lättillgängliga material som är lättare att ersätta än specialritade element.

Boverket (2010, s. 45) påpekar växtvalets betydelse för att platsen skall kännas ombonad och trygg. Det är nödvändigt att val av växter baseras på platsens förutsättningar samt att grönytor sköts korrekt. Växtmaterialet bör inte heller se skräpigt eller visset ut, då vegetationen i sådana fall kan bidra till en känsla av förfall och att ingen bryr sig om platsen (Boverket 2010, s. 45).

Belysning

God belysning kan vara helt avgörande för om en plats skall kännas trygg och användas efter mörkrets inbrott (Boverket 2010, s. 73). Det är enligt Boverket (2010, s. 70) en naturlig reaktion att vara på sin vakt när omgivningen blir mörkare. Brist på ljus kan påverka våra aktivitetsmönster så tidigt som på eftermiddagarna under vinterhalvåret i Norden. Boverket menar att det därför är viktigt att tillföra ljus på en plats, men att det samtidigt finns flera aspekter att ta hänsyn till vid ljussättningen.

Bild 6 - Bländande ljuskällor försämrar överblickbarheten och kan göra att den omgivande miljön upplevs mörkare.

För mycket och fel placerat ljus kan fungera bländande och snarare göra det svårt att överblicka och orientera sig på platsen. Boverket (2010, s. 73) skriver att trygghetskänslan ökar om belysningen är jämn och gör det möjligt att avläsa både omgivning och människors ansikten. Kontrastverkan bör alltså inte bli för kraftig. Boverket menar vidare att om exempelvis en gångbana är starkt belyst men inte den omgivande miljön, kan kontrasten däremellan göra att omgivningen upplevs ännu mörkare. Personer på den upplysta gångbanan kan då uppleva en osäkerhet inför vad som finns i mörkret och känna sig utsatta. Kontrastverkan är också av betydelse vid materialval i utemiljön skriver Boverket (2010, s. 74). Färger och ytskikt reflekterar ljus på olika sätt och ljusare ytor kan i sig bidra till att platsen upplevs mindre mörk.

^{5, 6, 7} Samtal med Andreas Pallinder, Biträdande närpolischef Enköping/Håbo/Heby. Enköping 2012-03-30.

⁸ Samtal med Anna Gillström, Landskapsarkitekt LAR/MSA. Uppsala 2012-04-27.

För att inte påverka orienterbarheten negativt bör inte för många ljuskällor konkurrera då det kan skapa förvirring. Det kan vara lämpligt att låta ljus skapa landmärken som utgör blickfång och orienteringspunkter (Boverket 2010, s. 76).

För orienterbarheten är också ljusets färg av stor betydelse. Vitt ljus återger omgivningens färger likt dagsljus och på ett sätt människor är vana att uppleva den. Ett orangerött ljus återger ett begränsat färgspektrum som kan göra det svårare för ögat att urskilja ansiktsuttryck och markbeläggningar, något som kan påverka trygghetsupplevelsen negativt (Boverket 2010, s. 78).

Boverket (2010, ss. 78) menar att man både ur ekologiskt och ekonomiskt perspektiv inte bör använda mer ljus än vad en plats kräver. Strävan att spara pengar eller uppfylla miljömål får dock inte gå ut över människors trygghet. Pallinder⁹ berättar att Enköpings kommun vid försök att minska sin miljöpåverkan har släckt ned delar av gatunätets belysning vilket ökade antalet fall av misshandel på dessa platser. Pallinder ser även belysning som Polisens viktigaste brottsförebyggande åtgärd i utemiljön, framförallt kring krogmiljöer där de flesta brott sker.

Bild 7 - Orangerött ljus återger ett för ögat begränsat färgspektrum.

Checklista

Nedan presenteras och sammanfattas faktorer och trygghets-skapande åtgärder som behandlas i bakgrundsstudien. De är utvalda för att vi tror att de är applicerbara på Västerledstorg, och är de faktorer och åtgärder vi valt att arbeta med i gestaltningen av torget. För att tydliggöra faktorerna presenteras dessa i form av en check-lista som är överförbara till vårt programförslag för Västerledstorg (se s. 14). Listan har ingen inbördes ordning.

- » Platsen skall ha aktiviteter och målpunkter som lockar människor att uppehålla sig där.
- » Platsen skall vara tillgänglig och välkomna alla. Undvik och/eller bygg bort barriärer.
- » God sikt och orienterbarhet skall eftersträvas. Element som kan fungera som gömställen skall undvikas.
- » Möbler och material skall vara tåliga mot slitage.
- » Prefabricerade möbler och material är att föredra framför special-lösningar i utsatta lägen, eftersom de lättare kan ersättas.
- » Växtmaterial skall vara lättskött och växter som kan uppfattas som döda eller risiga under delar av säsongen bör undvikas. Träd och buskar som lätt kan utsättas för skadegörelse bör också undvikas.
- » Platsen skall vara välbelyst. Bländande effekter samt starka kontraster mellan ljust och mörkt bör undvikas.
- » Belysningen skall ha god färgåtergivning för att främja orienterbarhet.

⁹ Samtal med Andreas Pallinder, Biträdande närpolischef Enköping/Håbo/Heby. Enköping 2012-03-30.

Västerledstorg

I detta avsnitt presenteras resultatet av inventering och analys samt gestaltningsförslaget.

Bild 8 - Enköpings läge i Sverige.

Västerleden

Enköping är en växande småstad vid Mälaren med cirka 21 000 invånare i tätorten. Enköping kallas sedan 1965 ”Sveriges närmaste stad” eftersom man inom 60 minuter når en tredjedel av Sveriges befolkning (Enköpings kommun 2009, s. 3).

Stadsdelen Västerleden ligger i Enköpings västra utkant, cirka en kilometer från centrum. Angränsande stadsdelar består av villabebyggelse, blandade verksamheter som bensinmackar och restauranger samt jordbruksmark. I Västerleden finns både hyres- och bostadsrätter, ett stadsdelscentrum vid Västerledstorg samt ett större grönområde i form av den starkt kuperade Västerledsparken. Stadsdelen sträcker sig mellan trafikleden Västerleden och motorvägen E18, i norr till Hökens IP och i söder till Doktor Westerlunds gata. Västerleden är enligt Enköpingspolisen¹⁰ den stadsdel där flest brott förekommer. Det gäller främst narkotikahandel på ICA-parkeringen samt drograttfylla på trafikleden Västerleden.

Västerleden byggdes på jordbruks- och skogsmark under 1960-talet som en del av miljonprogrammet. Västerledstorg, kvarteret Kråkan, uppfördes som ett handelscentrum för de omkringliggande bostadsområdena (Enköpings stad, 1963).

Dåvarande stadsarkitekt Bo Björkman visar i planbeskrivningen för området skepsis inför det storskaliga byggandet:

Bebyggelsegrupperingen med drygt 100 meter långa byggnader grupperade kring endast 30 meter breda gårdar har planförfattaren ej funnit så lätt att acceptera. Länsarkitektens, biträdande länsarkitektens och de projekterande arkitekternas kraftigt understrykna påståenden att det är så människorna vill bo har emellertid fått honom att upprätta nu föreliggande planförslag. (Enköpings stad, 1963)

1966 utökades planområdet för kvarteret Kråkan västerut för att möjliggöra en utökning av verksamheterna:

Centrumet kommer att inrymma två livsmedelsbutiker, två banker, postkontor, frisör, kiosk, ungdomslokal samt barnstuga, innefattande barndaghem, lekskola och flerdaghem. Detta är betydligt fler funktioner än vad som var avsikten från början och av den anledningen måste kvarteret utökas. (Enköpings stad, 1966)

Under 1990-talet rustades hyreshusen i Västerleden upp och de storskaliga huskropparna delades, gårdarna omgestaltades och fler våningar lades till på vissa hus. Centrumområdets utbyggnad innefattade vid detta tillfälle ett daghem vars verksamhet planerades flytta (Enköpings kommun, 1995). Idag är utbyggnaden riven.

Västerledstorg utformades enligt Enköpings museum (2012) av Lennart Jonasson som även stod för den konstnärliga utsmyckningen. Tanken var att med små nivåskillnader efterlikna en antik amfiteater med skulpturen ”Gestalter” på en scen i mitten. De tre gestalterna skulle representera det antika dramas tre skådespelare. Människor skulle kunna sitta på bänkar eller på gatstenen och känna sig som en del av skådespelet. Idag är nivåskillnaderna utjämnade som en följd av krav på tillgänglighet och skötsel, men bänkarna samt de runda spåren av gatstenens trappavsatser finns kvar. Rosenbuskarna som idag omgärdar skulpturen var inte en del av den ursprungliga gestaltningsidén utan har tillkommit senare.

Bild 9 - Stadsdelen Västerledens läge och storlek i förhållande till Enköpings stadskärna.

¹⁰ Samtal med Andreas Pallinder, Biträdande närpolischef Enköping/Håbo/Heby. Enköping 2012-03-30.

Inventering av omgivningen

Bild 10 - Kartan och fotografierna visar Västerledstorgs omgivande miljö.

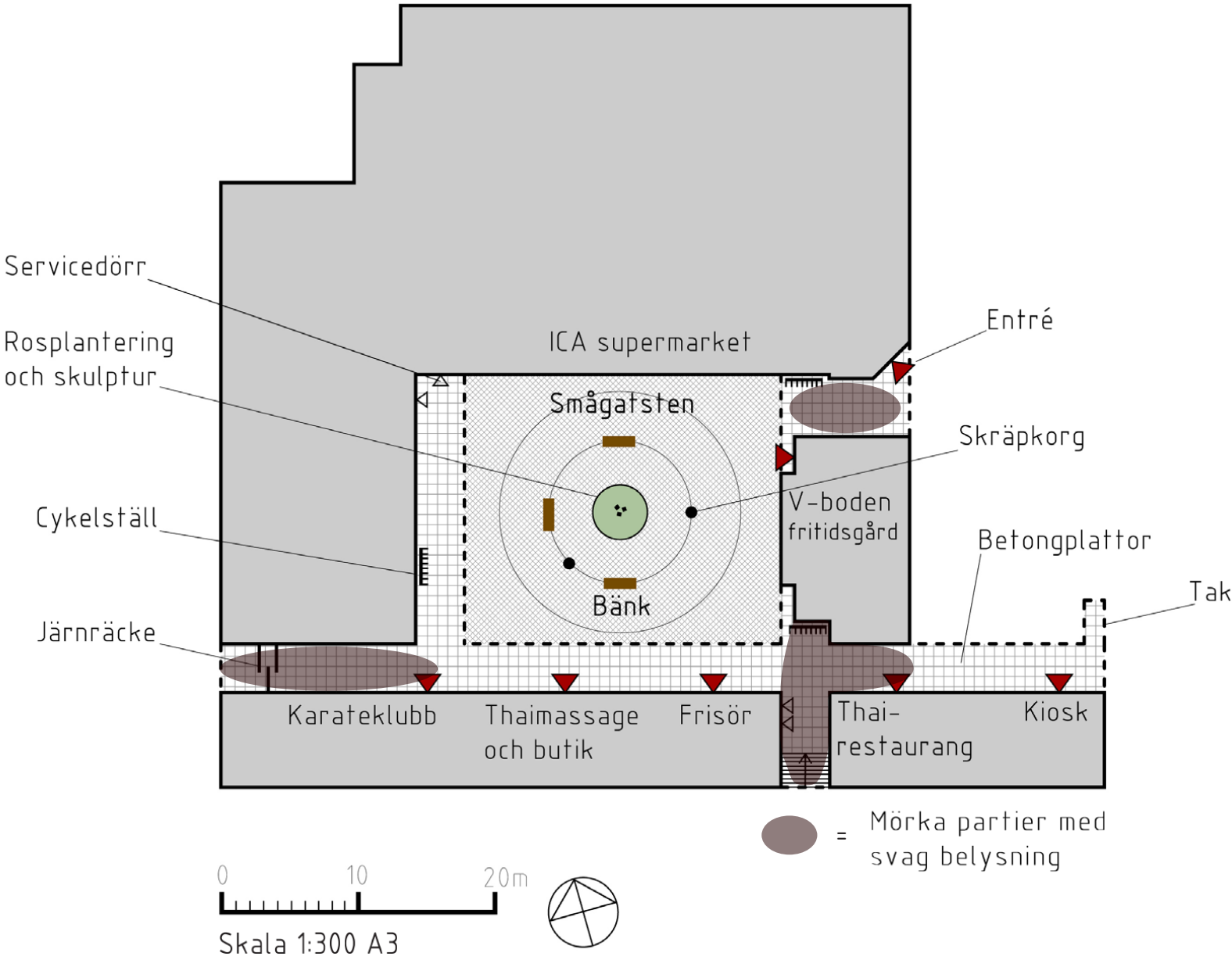

Bild 11 - Inventeringsplan av torgets utformning i dagsläget.

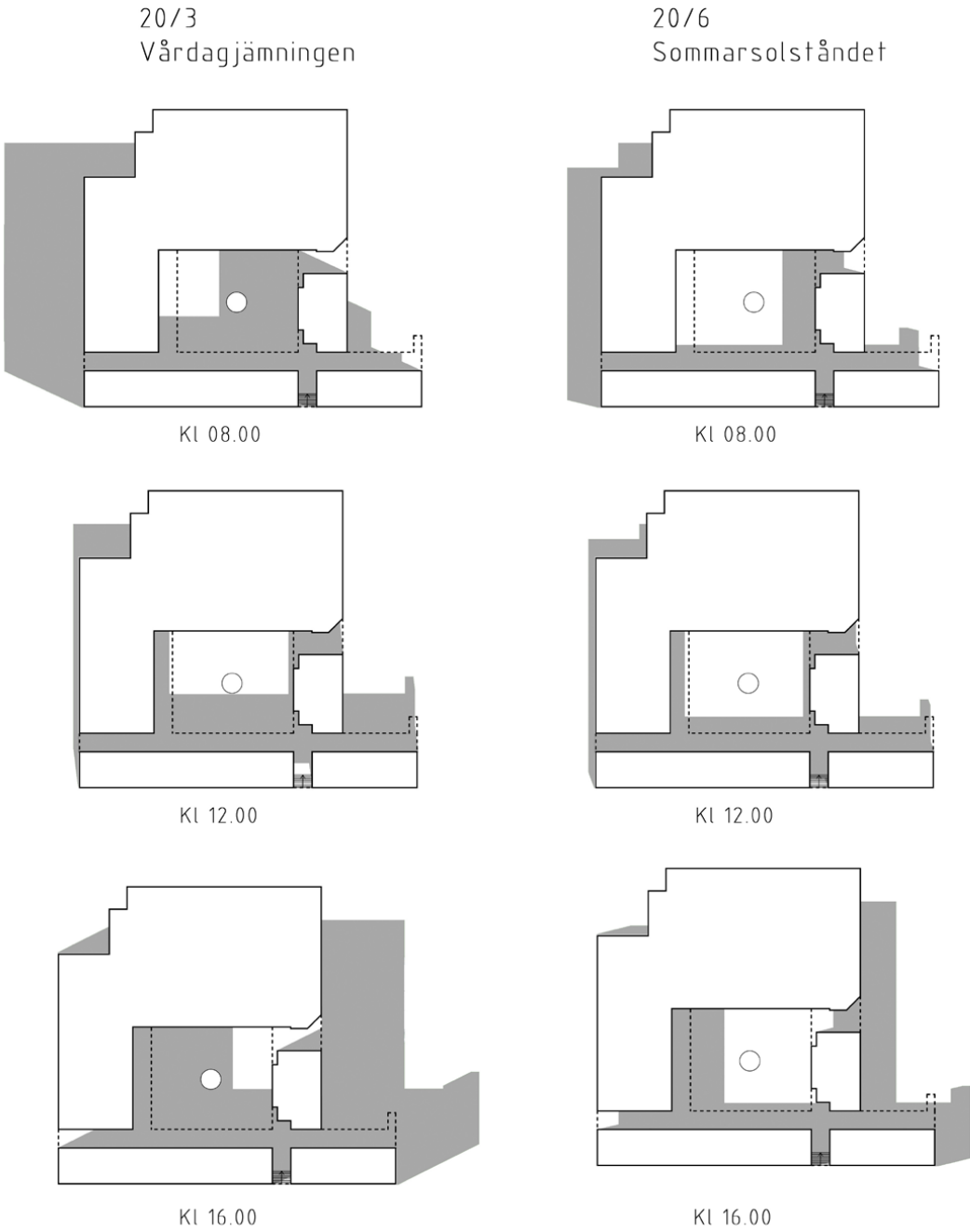

Bild 12 - Platsen är mycket skuggig. I synnerhet längs de smala korridorerna i söder samt vid den nordöstra entrén. Längs norrfasaden finns goda solförhållanden större delen av dagen.

Serial Vision-analys

Bild 13 - Platsen visar en stor variation i öppna och slutna rum med tydliga entréer. Kontrasten mellan dem förstärks av skugga och ljus. Torget upplevs fränkopplat sin omgivning på grund av bristen på tydliga orienteringsobjekt och siktlinjer. Järnräckena som avslutar bildserien bryter passagens rytm.

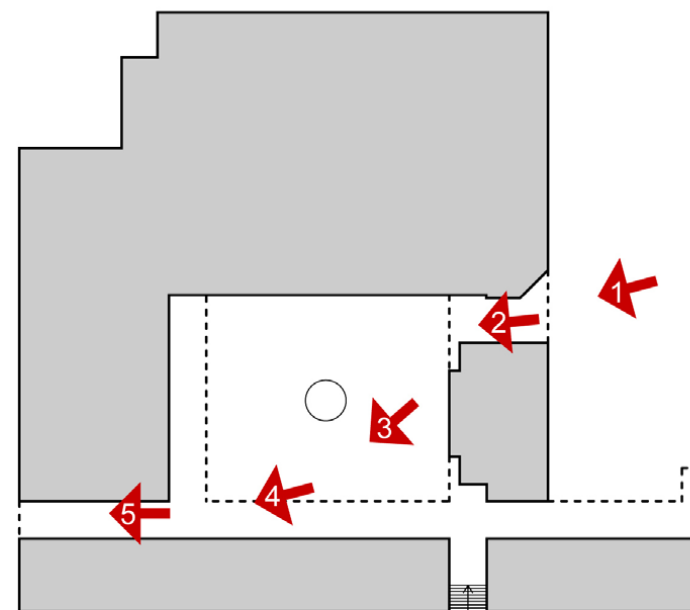

Bild 14 - Pilarna visar var på platsen bilderna är tagna.

Strukturanalys

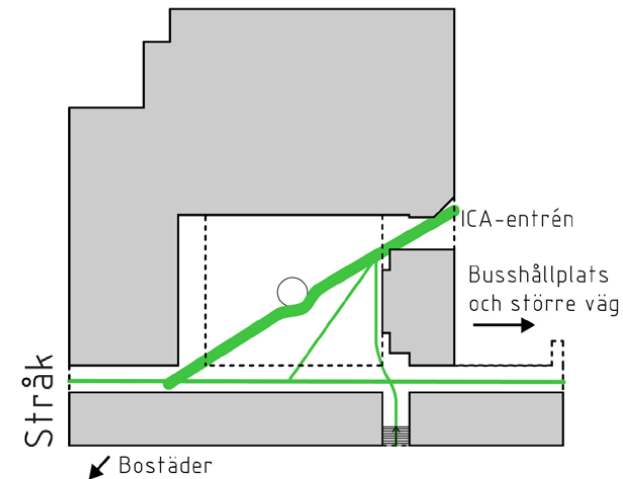

Bild 15 - Det huvudsakliga stråket sträcker sig diagonalt över torget. Stråket utgör den väg många människor tar mellan det närliggande bostadsområdet och ICA-butiken på torget. Människor rör sig även längs den södra fasaden där övriga verksamheter lockar. I närheten finns också en busshållplats. Mellan den södra trappentrén och den nordöstra entrén sker genomströmning i mindre omfattning.

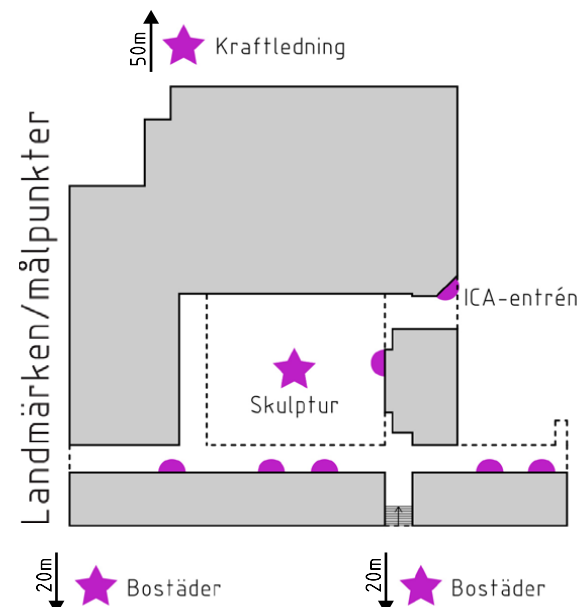

Bild 16 - Torgets målpunkter består av verksamheterna på platsen. ICA-butiken utgör den starkaste målpunkten. Landmärken som kraftledningen i norr liksom bostadshus i söder kan anas från vissa delar av torget. Skulpturen på torget är också ett starkt landmärke. Utanför torget finns inga specifika målpunkter som genererar rörelse över torget.

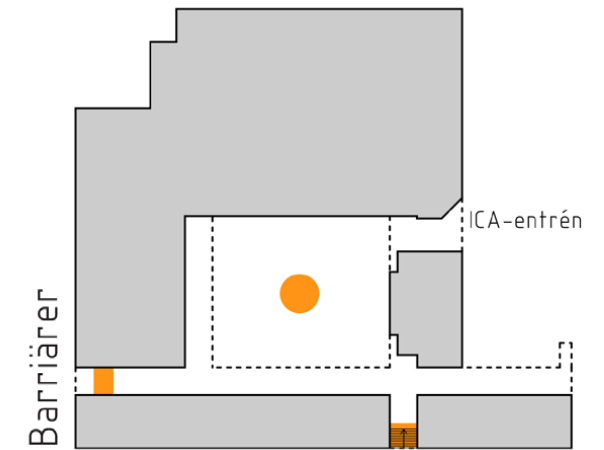

Bild 17 - I västentrén finns ett passagehinder av järnräcken som förmodligen syftar till att förhindra mopeder och andra fordons genomfart. Det smala avståndet mellan räckena försvårar passage för fotgängare, i synnerhet för personer med barnvagn, handikappade och äldre. Trappan i söder saknar ramp och är även den problematisk ur tillgänglighets-synpunkt. Skulpturen i torgets mitt bryter siktlinjen och det diagonala gångstråket mellan den nordöstra och den västra entrén.

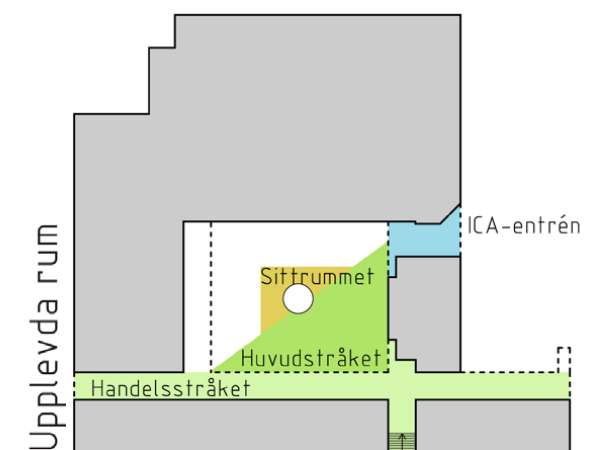

Bild 18 - Dessa områden är identifierade efter användning och upplevd karaktär. Taket har en tydlig gränsverkan liksom sittbänkarna runt skulpturen i mitten av torget. Den vita ytan är inte frekvent använd och upplevs öde.

Sammanfattning analys

Torget är tydligt rumsligt definierat genom de omgivande huskropparna. Då siktlinjerna mellan torget och omgivningen bryts av byggnaderna upplevs platsen fränkopplad den omkringliggande miljön.

Taken och korridorernas skuggiga läge kan vara en fördel under varma sommar dagar, samtidigt som de är väldigt mörka och skapar många dolda hörn som kan öka känslan av otrygghet. Taken kan fungera som skydd vid nederbörd men förhindrar också naturlig bevattnings av eventuella plateringsytor. Skuggan gör även att växter har svårt att etablera sig. Torgytans norra del är den minst skuggiga men också den som används minst.

Skulpturen fungerar som barriär för platsens mest frekventerade stråk samtidigt som de människoliknande bronsfigurerna skymmer sikten och därmed minskar orienterbarheten. Skulpturens människoliknande skepnader kan även uppfattas skrämmande. Rosplanteringen som omgärdar skulpturen kan även ge ett hotfullt intryck med sina taggar och avsaknad av blad under vinterhalvåret.

Många spontana möten sker på platsen och visst användande av torgets bänkar sker av förbipasserande. Verksamhetslokalerna fungerar som målpunkter och skapar genomströmning och folkliv. Den starkaste målpunkten är ICA-butiken, som till stor del avgör aktiviteten på torget genom dess öppettider.

Nord- och västfasaderna upplevs väldigt tomma och den mörk-röda och svarta färgen gör platsen mörk under kväll och natt. Västfasadens rostiga gallerfönster signalerar en misstro och distanstagande till de som rör sig på torget. Verksamheterna och skyltfönstren längs sydfasaden vittnar om mänsklig aktivitet och närvaro. Bänkar, belysningsarmatur och papperskorgar bär spår av skadegörelse.

Jonassons ursprungliga gestaltningsidé som bygger på den antika amfiteatern har frångåtts och är idag svår att uppfatta.

Gestaltningssprogram

I utformningen av programmet har vi utgått från checklistan (se s. 7) och applicerat den på Västerledstorg.

- » Torgets nord- och västfasad aktiveras för att öka mänsklig närvaro genom att locka människor att använda platsen. Bänkar som utnyttjar både sol- och skugglägen tillkommer. Tillgängligheten till verksamhetslokaler skall främjas.
- » Torget skall vara tillgängligt och välkomna alla. Befintliga barriärer försvagas eller tas bort. Nya barriärer undviks.
- » Torget skall erbjuda god sikt och orienterbarhet. Element som kan fungera som gömställen undviks. Mörka partier belyses.
- » Torgets möbler och material skall vara tåliga mot slitage.

- » I huvudsak används prefabricerade och lätt utbytbara material då torget kan utsättas för skadegörelse.
- » Växtmaterial på torget skall vara lättskött och växter som kan uppfattas som döda eller risiga under delar av säsongen undviks. Träd och buskar som lätt kan utsättas för skadegörelse undviks.
- » Torget skall vara välbelyst och ha kvaliteter även under dygnets mörka timmar. Bländande effekter samt starka kontraster mellan ljust och mörkt undviks.
- » Belysningen skall ha god färgåtergivning för att främja orienterbarhet.

Gestaltningssidé

Vår formidé bygger på att skapa en flytande gräns mellan det starkt geometriska och det mjukt organiska. Då torget präglas av tydlig kvadratisk form, hårdgjorda ytor och strikt arkitektonisk inramning vill vi föra in naturens spontanitet genom att tillföra växtmaterial i både verklig och stiliserad form. Mjukt och hårt vävs samman genom att använda och inspireras av växter i markmaterial, väggar, belysning och möblering.

Belysningen utökas för att ljusa upp mörka partier och främja överblickbarhet. Den svarta träpanelen målas vit för att reflektera ljus bättre och minska den inramande effekten. Nordfasaden aktiveras genom en belysningsinstallation med trämotiv. Med hjälp av rörelsesensorer lyser väggens motiv mer intensivt då någon passerar eller uppehåller sig längs huvudstråket. Torget blir på så vis ljusare ju fler som vistas på platsen och utgör en intresseväckande målpunkt som bidrar med kvaliteter kvällstid. För att försörja torget med elektricitet placeras solpaneler på hustaken. Nordfasaden fungerar även som en spaljé i vilken städsegröna växter leds upp och ger torget ett grönt inslag under dagen. En pergola med klätterväxter sammanbinder spaljén med taket och ger lätt lövskugga.

Kombinerade sittmöbler och planteringskärar finns i både sol- och skuggläge, de ger skydd i ryggen och tillför grönska till torget. I planteringsytorna föreslås säsongspanteringar och städse- eller vintergröna växter. Växtmaterialet får gärna vara taggigt för att förhindra skadegörelse, samtidigt som det inte får ge ett hotfullt eller risigt intryck. Träd undviks för att inte tillföra mer skugga till platsen, dessutom är de lätta föremål för skadegörelse.

Planteringskärarna placeras för att stärka orienterbarheten och inte bryta siktlinjer och stråk. Orienterbarheten främjas även genom att huvudstråket accentueras med plattläggning, vilket också visuellt lockar in människor till torget. Markytan längs handelsstråket binds samman med torgytan genom större betongplattor som förenar torget innan- och utanför tak. Marken närmast nordfasaden beläggs med smågatsten i mönster med inspiration från trädrötter och grenverk. De rostiga järngallren som täcker östfasadens fönster byts ut mot ett inbrottsskydd av metall i form ett stiliserat grenverk.

Den skulptur som idag står på torget har förlorat sitt syfte då den ursprungliga gestaltningssidén frångåtts. Då den även blockerar sikten föreslås en flytt av skulpturen, exempelvis till Åpromenaden, ett parkstråk längs Enköpingsån som idag kantas av allehanda konstverk. Dagens barriärskapande järnräcken byts ut mot pollare för att öka tillgängligheten och samtidigt förhindra hastig genomfart med cykel eller moped.

Planteringsytor och sittmöbler är prefabricerade vilket gör de lätta att byta ut om skadegörelse skulle förekomma. Detsamma gäller spaljén och pergolan, vars delar skall vara lättillgängliga och utbytbara.

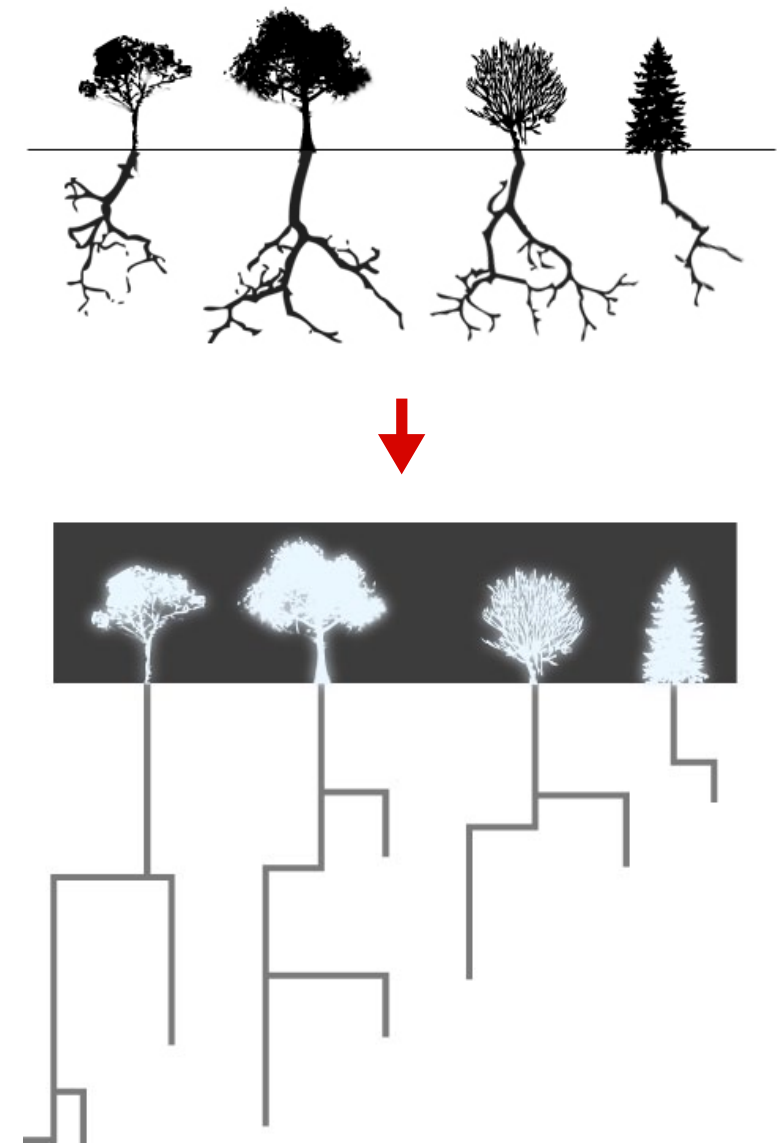

Bild 19 - Illustrationen visar exempel på hur inspiration hämtats från träd och dess rotsystem i utformning av belysning och markbeläggning.

Illustrationsplan

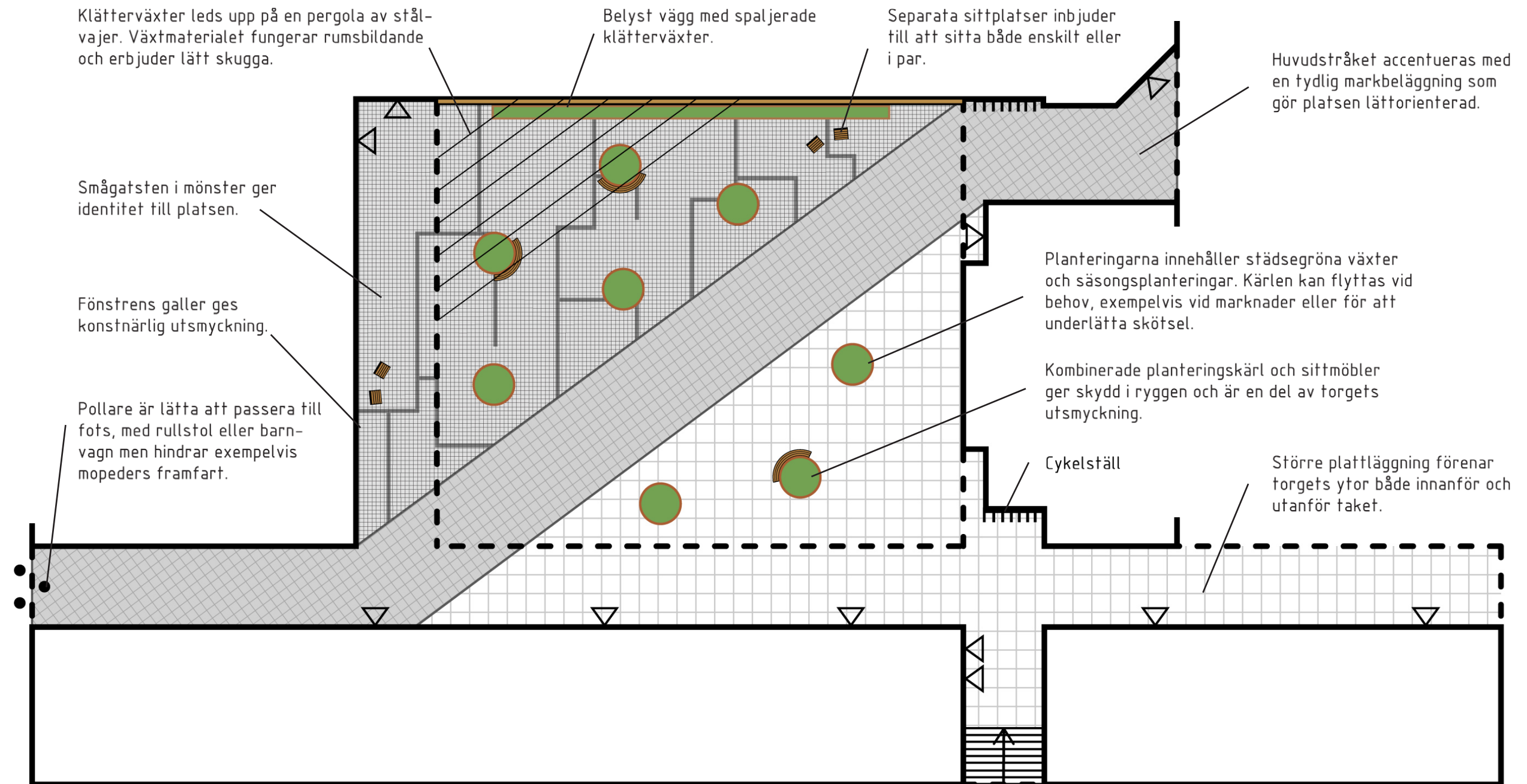
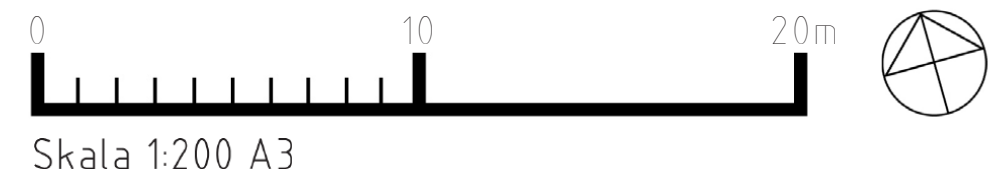

Bild 20 - Illustrationsplan med beskrivning av föreslagna funktioner och åtgärder.

Bild 21 - Perspektiv mot nordost en sommarförmiddag. Huvudstråket accentueras med ny markbeläggning som ökar orienterbarheten. God sikt erhålls genom låga växter i planteringskärn som även kan kombineras med sittbänkar, båda i robusta material. Säsongsplanteringar med exempelvis sommarblommor och städsegröna växter utgör dekorativa inslag.

Bild 22 - Perspektiv mot nordost en sommarkväll. Den nya belysningen lyser upp torgets alla delar. LED-väggen med trädmotiv, ljus i torgets öppna yta samt belysning under de takförsedda passagerna ger möjlighet att överblicka torget.

Bild 23 - Perspektivet visar hur väggens belysning punktvís blir starkare när någon passerar eller uppehåller sig på torget.

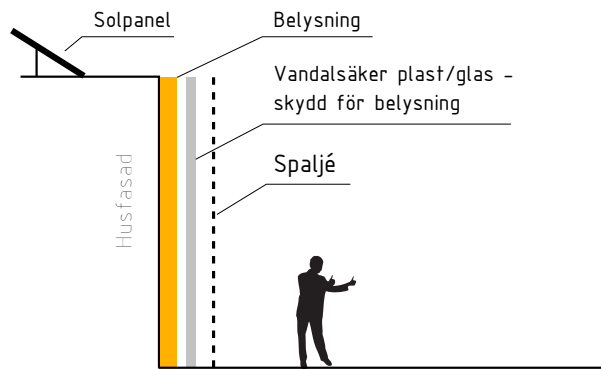

Bild 24 - Principskiss över belysningsväggen.

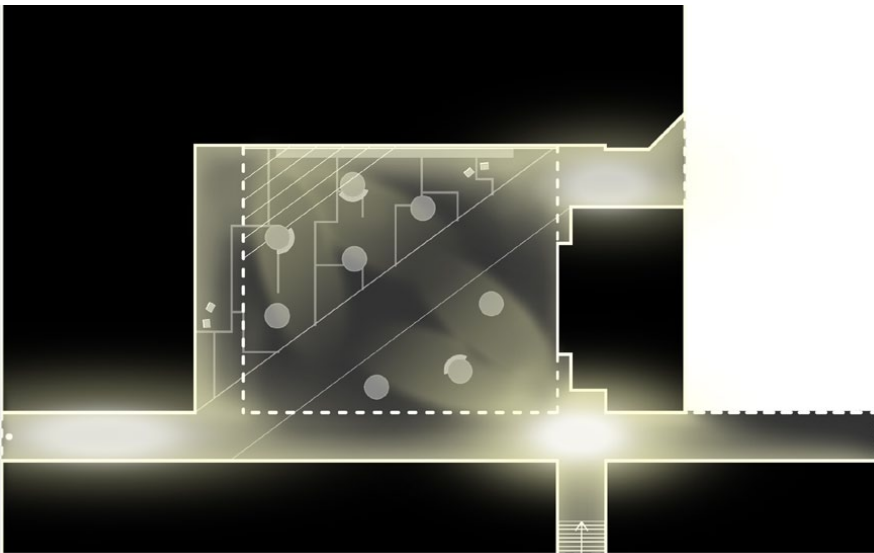

Bild 25 - Belysningsplanen visar en skiss över hur torget kan belysas. Vandalsäkra ljuskällor placeras under tak och på de särskilt mörka partierna tillsätts starkare belysning.

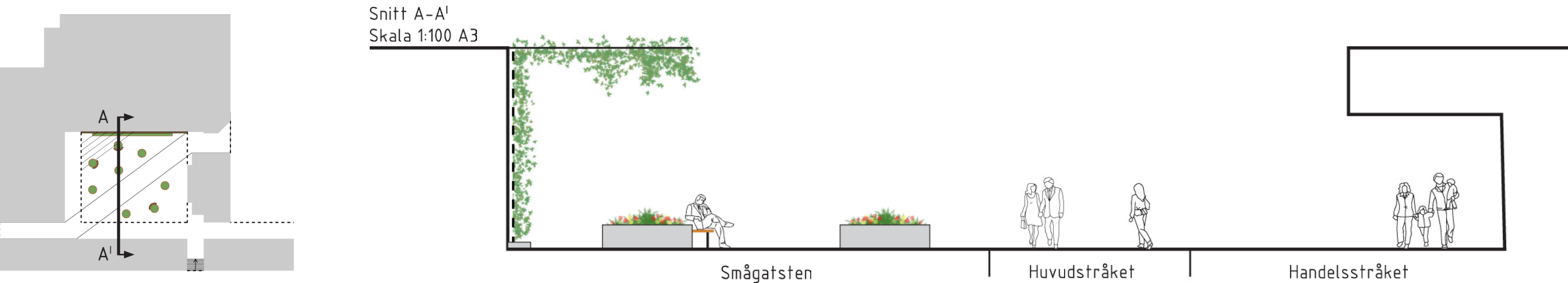

Bild 26 - Planen visar var på torget snittet är taget. Snittet visar de rum som bildas av tak, markmaterial och planteringsbäddar.

Diskussion

Arbetet gav oss en inblick i trygghetsbegreppets påverkan på gestaltningen av den fysiska miljön samt vilka komplikationer och möjligheter det medför. Genom bakgrundstudien och gestaltungs-förslaget fann vi exempel på hur landskapsarkitekter kan arbeta trygghetsskapande. Att arbeta i par innebar ett kunskapsutbyte författarna emellan och att vi fann infallsvinklar genom diskussioner som ledde till nya lösningar. Detta förde både det skriftliga och det illustrativa arbetet framåt. En utmaning har varit att tydligt kommunicera idéer och formuleringar så att den andre förstår. Detta tar tid, men leder till en ökad tydlighet i arbetet och känns utvecklande för båda parter.

Genom att använda oss av många referenser i bakgrundsstudien fick vi en bred bild av hur trygghet ses ur olika perspektiv och sammanhang. Vårt att beakta är att Jane Jacobs samt Wilson och Kellings arbeten ger ett perspektiv som på många sätt är väsenskilt vårt eget i både tid och rum. Jacobs utgår från 60-talets Greenwich Village i New York City i sin bok, detta är en plats som fysiskt så väl som kulturellt skiljer sig mycket från Västerleden i dagens Enköping. Även Wilson och Kellings utgångspunkt i 70-talets Newark, New Jersey skiljer sig säkerligen från Västerleden idag. Samtidigt ger dessa båda källor kunskap som går att applicera i dagens Sverige och som vi kunnat använda i vår checklista. I utarbetandet av listan har arbeten från Boverket och Polisen försett oss med information. Deras kunskap är relevant för landskapsarkitekter och är lätt att ta till sig.

Samtalen med Anna Gillström från Tengbom samt Andreas Pallinder från Enköpingspolisen har bidragit med en lokal förankring och en utgångspunkt som ligger nära vår egen. De har givit möjlighet att diskutera och ställa frågor vilket givit en nyanserad bild av vilka möjligheter det finns att arbeta med trygghet.

Vi upplever att metoderna för inventering och analys av platsen gav en bild av dess förhållanden och förutsättningar. Eftersom vi sedan tidigare under utbildningen blivit bekanta med metoderna blev utförandet okomplicerat och vi kunde redan innan vi påbörjat arbetet avgöra deras relevans för platsen.

Att i gestaltningen uppfylla programmålen som utarbetades från vår checklista har visat sig medföra stora utmaningar och många kompromisser. Det är en svår balansgång mellan att skapa en trivsamt miljö som upplevs trygg och att enbart skapa en säker plats utan andra kvaliteter. Ett exempel på detta är spaljéväggen som vi anser tillför platsen många kvaliteter men som hypotetiskt skulle kunna användas som en stege för att ta sig upp på taket. Vi tänker oss att sådana problem går att lösa i ett eventuellt projekteringskede, i det här fallet med exempelvis en flatare yta närmast taket som gör det svårare att ta sig upp. Checklistan gav begränsningar

som påverkade materialval och placering av element. Särskilt svårt har varit att inte skapa dolda hörn och gömställen. En anledning till att vi upplevt utmaningen så stor kan vara att trygghetsaspekter sällan berörts tidigare under utbildningen.

Under arbetets gång har belysning varit en viktig faktor att behandla. Det är något vi har begränsad kunskap om men funnit intressant att utforska. Belysning har också en stor roll i vårt gestaltungs-förslag. Förutom att belysning är ett viktigt verktyg för att skapa trygga miljöer inser vi att det också kan tillföra estetiska värden till en plats. I gestaltungs-förslaget föreslås viss förändring av fasadernas färger. Torgets mörkröda nordfasad döljs bakom en träspaljé och den svarta träpanelen närmast taket målas vit. Vi tror att färgval har stor betydelse för upplevelsen av torget men då vi saknar teoretisk och praktisk erfarenhet är även detta ett ämne vi skulle vilja utforska.

Bakgrundstudien till trots framhåller förslaget i slutändan våra personliga åsikter och känslor om vad som skapar en trygg plats. Det är av denna anledning svårt att säga om gestaltungs-förslaget skulle öka den upplevda tryggheten, men vi tror att så är fallet. Det vore givande att se hur vår checklista kunde användas på platsen av andra landskapsarkitekter och diskutera deras val och lösningar. För att få en bred bild av vad upplevd trygghet kan innebära vore en alternativ metod intressant. En sådan metod kunde ha utgångspunkt i medborgardialog, exempelvis i form av interaktiva workshops eller enkätundersökningar i området. Det kan ge en ökad insikt i hur människor uppfattar trygghet olika beroende på exempelvis bakgrund, kön och ålder. Det kan också ge information om vad som efterfrågas i den specifika stadsdelen, något som vi tror kan stärka torgets värde och betydelse för boende i närheten.

Eftersom vi inledningsvis utgick från att vi skulle arbeta med Västerledstorg har vår checklista utformats därefter. Den är anpassad för offentliga miljöer likande Västerledstorg och därför vore det intressant att se hur den kan appliceras på en annan plats. I park- eller gatumiljö skulle förmodligen nya aspekter lyftas fram. Vi tror det kan röra sig om växtmaterial och dess skötsel samt hur olika trafiksäkerhets- och gatulösningar påverkar den upplevda tryggheten.

I vårt förslag föreslår vi solpaneler på taken för att försörja den nya belysningen med elektricitet. Vi skulle vilja veta hur realistisk en sådan lösning är, samtidigt som vi tror att det är ett positivt inslag som gynnar många parter ekonomiskt, miljömässigt och socialt. Kanske kan en upprustning av ett torg delfinansieras av näringsidkare närmast torget i utbyte mot att ta del av billig och ren elenergi. Medborgarna skulle då kunna få en attraktiv plats att mötas på som kan ge nya kvaliteter åt en hel stadsdel. Detta kan öka

genomströmningen av människor, vilket ökar den upplevda tryggheten och i förlängningen kanske även omsättningen för intilliggande verksamheter.

En fråga som väcktes under arbetets gång var hur man inom stadsplanering kan arbeta med trygghet. Vi har i vårt förslag inte berört planeringsnivån men vi tror att det går att förena ökad trygghet med aktuella stadsbyggnadsidéer som förtätning med blandade upplåtelseformer och verksamheter. Vid Västerledstorg skulle en åtgärd kunna vara att bebygga några omkringliggande byggnadskroppar med fler våningar inhysandes blandade verksamheter och bostäder. Förmodligen skulle detta ha en positiv effekt på tryggheten då det alltid skulle finnas mänsklig närvaro och uppsikt över platsen.

Då platsen idag är tydligt innesluten av huskroppar kunde en åtgärd för ökad trygghet vara att ändra byggnadernas placering. Detta kunde göra platsen mer öppen, med bättre sikt och färre dolda hörn som följd. Det vore även intressant att inkludera torgets omgivning i gestaltningen för att kunna utarbeta en helhetslösning istället för den punktåtgärd vi presenterat i gestaltungs-förslaget.

Arbetet har givit oss kunskap och förståelse för trygghetsskapande arbete som känns relevant för landskapsarkitektens yrkesroll. Vi tror att det är viktigt att beakta trygghet vid upprustning så väl som nybyggnation. Särskilt när upprustningen av miljonprogrammet blir mer och mer aktuell och påverkar många människors närmiljö. Då vi har funnit metoder och fått erfarenhet inom ämnet är vår förhoppning är att arbetet kan fungera som ett inspirerande exempel för landskapsarkitekter som ställs inför en liknande uppgift.

Referenser

Boverket (2010). *Plats för trygghet*. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2010/plats_for_trygghet.pdf [2012-03-28]

Cullen, G. (1961) *The Concise Townscape*. Oxford: The Architectural Press.

Enköpings kommun (1995) *Detaljplan 297 - Planbeskrivning*. [Elektronisk] Tillgänglig: http://maps.enkoping.se/planer/03-P95_66/ [2012-04-18]

Enköpings kommun (2009) *Fördjupad översiktsplan för Enköpings tätort - Med sikte förbi år 2030. Antagen av kommunfullmäktige 2009-09-22* [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.enkoping.se/files/pdf/Oversiktsplan/Programhandling_for_webben_2010-06-01_korr.pdf [2012-04-18]

Enköpings museum (2012). *Konst och motion 17 – ”Gestalter”* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.onspotstory.com/sv/audio-guide/sv/1053/Konst-och-motion?list=true> [2012-04-25]

Enköpings stad (1963), *Planbeskrivning tillhörande förslag till ändring och utvidgning av stadsplanen för del av stadsdelen Lillsidan i Enköping*. Tillgänglig genom Enköpings kommuns centralarkiv.

Enköpings stad (1966), *Planbeskrivning tillhörande förslag till ändring av stadsplanen för kvarteren Korpen och Kråkan inom stadsdelen Lillsidan i Enköping*. Tillgänglig genom Enköpings kommuns centralarkiv.

Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Washington: Island Press

Hansson, M. (2010). *Förväntningar på polisarbete – En jämförande rättssociologisk studie av polisen och allmänheten*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1837778&fileId=1857054> [2012-06-28]

Irlander, Å. och Hvitfeldt, T. (2012). *NTU 2011 - Om utsatthet, trygghet och förtroende*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (Rapport 2012:2)

Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.

Lynch, K. (1960) *The Image of the City*. Cambridge, MA: The MIT Press

Polismyndigheten i Stockholms län (2005) *BoTryggt05*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.botryggt.se/> [2012-04-18]

Wilson J.Q. & Kelling G.L. (1982). *Broken Windows - The Police and Neighborhood Safety* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/4465/> [2012-04-06]

Bilder

Bild 1: Illustrationer av Tim Andreaheim och Erik Hansén 2012.

Bild 2-5: Fotograf Tim Andreaheim 2012-03-30.

Bild 6-7: Fotograf Mikael Sandorf 2012-05-12. Med tillstånd.

Bild 8: Illustration av Tim Andreaheim och Erik Hansén 2012.

Bild 9: Illustration av Tim Andreaheim och Erik Hansén 2012. Kartunderlag använt med tillstånd från Eniro. © Lantmäteriet.

Bild 10: Illustration av Tim Andreaheim och Erik Hansén 2012. Kartunderlag använt med tillstånd från Eniro. © Lantmäteriet. Fotografier - Tim Andreaheim 2012-04-28.

Bild 11-12: Illustration av Tim Andreaheim och Erik Hansén 2012.

Bild 13: Fotograf Tim Andreaheim 2012-03-30.

Bild 14-20: Illustration av Tim Andreaheim och Erik Hansén 2012.

Bild 21-23: Illustration av Tim Andreaheim och Erik Hansén 2012. Skalgubbar från <http://skalgubbar.se>, Teodor Javanaud Emdén, Creative Commons 3.0 Unported License 2011-2012.

Bild 24-26: Illustration av Tim Andreaheim och Erik Hansén 2012.